

УДК 140.8:130.2

СЕМІКІН М.О.,

кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
(Мелітополь, Україна) E-mail: warrier1@ukr.net

ІДЕЯ СМISЛУ КРІЗЬ ПРИЗМУ ФІЛОСОФСЬКИХ ОСНОВ КУЛЬТУРИ

Смислова сфера утворює фундамент будь-якого напряму філософського знання. Культура також немислима поза певною ієрархією смислових пріоритетів. Тому цілком закономірно, що філософське оперування культурою значною мірою відштовхується від деякої концептуалістики смислу, смислових основ буття людини і суспільства.

Ключові слова: ідея смислу, змістовне розмежування, рефлексія, філософські основи культури, причинно-наслідкові зв'язки, ціннісні пріоритети.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Ідея смислу – своєрідний пробний камінь філософської концептуалістики. Відсутність же смислу означає відсутність самих підстав для концептуалізації, філософії як такої. Сократ з цього приводу зазначав: *неосмислене життя не варте того, щоб його прожити*. Ясна річ, наведену думку слід сприймати не буквально, не як категоричний імператив, а концептуально – як сукупність деяких аспектів, що формують смислові обрії життєвого цілепокладання. В переліку таких факторів, як правило, превалюють телеологічні, аксіологічні, вольові, етичні й педагогічні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Ідея смислової насиченості людського буття, взаємозв'язку смислу та культурного простору перебувала в епіцентрі рефлексійної напруги філософських шкіл античної Греції та Риму, Середньовічної Європи, Індії та Китаю, таких напрямів філософської думки XIX–XX століть, як позитивізм, ірраціоналізм, гностицизм, екзистенціалізм, прагматизм.

Ричард Рорті привертав увагу до того, що практично в будь-якому вислові можна знайти значення, яке не висловлене взагалі або висловлене в аморфній, латентній формі, проте є цілком легітимним і необхідним для засвоєння індивідуальною і суспільною свідомістю. А от проблему «прихованого смислу», його спотворення та розгалуження таких спотворень у сфері культури, мистецтва, моралі та релігії широкоформатно виклав Зигмунд Фрейд. Що ж стосується аспекту множинності смислу як неухильного наслідку алегоричної (від фр. *alle-gorie* – говорячи одне, говори й інше) функції мови, то

її достеменно з'ясували постструктуралісти та постмодерністи.

Основна мета. Будь-який тип, різновид і конкретно-історичний випадок культури немислимий поза смыслом, сферою смислів, смисловим горизонтом. Зрештою, ця теза є трюїзмом, самоочевидністю, яка не потребує розлогої аргументації. Значно важче і складніше деталізувати і увиразнити значення, статус смыслу для культури, для її повноцінного функціонування і перспектив розвитку. Наскільки обов'язковим, нормативним та імперативним є фактор смыслу для культури? Наскільки категоричною і неухильною є потреба смыслу для культури? Чи складає смысл фундамент культури, за відсутності якого всі поверхи будівлі культури повисають у повітрі, розсипаються, як замок із піску? Чи смысл – лише бажаний за деяких обставин контекст, у межах якого культура реалізує свій потенціал? Чи може (а якщо може, то за яких обставин) смысл бути гальмом культурної пасіонарності? Нарешті, якою є природа, каузальність і причинно-наслідковий зв'язок кризи смыслової достовірності, притаманної сучасному соціуму? Ясна річ, сукупність зазначених інтелектуальних інтриг неможливо вичерпно викласти на кількох сторінках, але навіть найдовший шлях починається з перших кроків...

Виклад основного матеріалу. Як слушно зауважив Кліффорд Гірц, «формальна стрункість і узгодженість загальної картини не може слугувати головним критерієм коректності змалювання культури. Ніщо не буває настільки струнким і узгодженим, як параноїдальна вигадка або розповідь шахрая. Переконливість наших інтерпретацій не повинна ґрунтуватися лише на витонченості або на впевненості, з якою вони доводяться. Ніщо так не дискредитувало аналіз культури, як створення бездоганних пояснень формального гатунку, в реальне існування яких насправді ніхто не готовий повірити» [1, с. 25-26]. Гордон Олпорт не випадково нарікає, що «моделям, яких ми дотримувалися, бракує довготривалої орієнтації, яка складає суть моральності. Пристрасть до машин, щурів або немовлят спонукає нас перебільшувати ті риси людської поведінки, які є периферійними, орієнтованими на сигнал, себто генетичними, або недооцінювати ті, які є центральними, орієнтованими на майбутнє, тобто *символічними*» [10, с. 186].

Смысл – це симбіотичне віддзеркалення сутності, змісту, значущості, функціонального і цільового призначення, сукупності субстанційних властивостей, які визначають формат зв'язку об'єкта із суб'єктом, місце об'єкта в системі життєвої стратегії і тактики суб'єкта. Смысл нематеріальний; він – не *факт* і не *явище*, а *сутність*. Відтак, окреслити смыслові параметри певного феномену – означає виявити субстанційні ознаки, які визначають закономірності його становлення, еволюційні особливості й стереотипізм взаємодії з іншими явищами. Аспект смыслотворення характеризується проблемністю практично по всьому як змістовному, так і формальному периметру. Йдеться і про потаємність смыслу, і про сублімацію прихованих смислів, і про хиткість критеріїв смыслового розмежування, і про інтерполяцію (себто знаходження проміжних значень), і про відтінки смыслу, які містять грандіозний потенціал значень, натяків, акцентів, наголосів, ритмо-мелодики і

т.п.

Сукупність зазначених факторів спонукає до висноку: пірнати в глибини смислів без скафандру рефлексійного вміння доволі небезпечно. Такий екстремальний вид інтелектуального спорту можуть собі дозволити або справжні відчайдухи, або неперевершені віртуози смислових відтінків, які достеменно осягнули множинність архітектоники смислу, а також багатозначність смислових нюансів. До останніх, безперечно, належать Іоган Гете та Фрідріх Ніцше. Між іншим, за визнанням О. Шпенглера, найбільш істотний вплив на становлення його світоглядної картини світу справили якраз Гете з Ніцше. Зокрема, у І. Гете О. Шпенглер навчився методиці мислення, а Ф. Ніцше забезпечив головне – вміння формулювати запитання, а відтак – Смысл та Мету буттєвості будь-якого типу. Як помітив М. Бахтін, смысл завжди відповідає на деякі імпліцитно чи експліцитно наявні запитання. В цьому полягає принциповий функціонально-інструментальний діалогізм смислотворення, його філософська рефлексійність, аналітичне оперування смисловими альтернативами. Оскільки ж когнітивні процедури природничонаукової сфери майже винятково монологічні, остільки проблематика осягнення смислу для них практично неактуальна: її заміщує аспект виявлення фактів, фактичності.

Інша річ – дисципліни гуманітарні: зокрема, філософія, будучи осердям гуманітарного типу знання, виявляється парадоксальним симбіозом чітко вираженого діалогізму й інтерактивного обміну та водночас повчального й безапеляційного монологізму. Зрештою, «філософія не може не вчити, оскільки вона завжди – хоче цього чи ні – кульмінує в проблемі смислу» [7, с. 71]. Вдалою ілюстрацією генерування смислу можна визнати стислу і влучну характеристику філософії серця П. Юркевича, яку дала Л. Конотоп у праці «Проблема життя та смерті в історії філософії»: «Серце – це переживання Світу в собі й себе в Світі, переживання смислу Світу й свого власного смислу» [6, с. 332]. Завдяки такій смислотворчій формалізації ідея кордоцентризму, яка асоціативно ідентифікується передовсім з українським типом світосприйняття й світоперетворення, набуває виразних рис універсального інструменту смисловизначення. Альбер Камю не був на короткій нозі з аргументаційною переконливістю, коли спроби дати всьому суццю відповідне смислове визначення в'їдливо обізвав «безплідними іграми з великими предметами» [4, с. 280]. Як-не-як, а за відсутності переконливих визначень розмиваються будь-які межі, критерії, ціннісні орієнтири й цілепокладаючі регулятиви. Принагідно зауважимо: вони й так недостатньо чіткі й виразні. Однак у чому А. Камю безперечно мав рацію, так це в переконанні, що «поза будь-якими визначеннями залишається серце» [4, с. 280].

Існує чимало принципів і критеріїв структуризації смислу. Зокрема, французька філософська традиція оперує переважно термінами *bon sens* (здоровий глузд), *sens unique* (єдиноможливий смысл), *sens commun* (загальнозначущий смысл). При цьому міра загальноприйнятності інтерпретаційного вердикту французами корелюється з питомою вагою його

смыслу (осмысленості). Водночас французька інтелектуальна традиція визнає, що динаміка історичної зміни смислових парадигм фактично заперечує абсолютизацію смислу (осмысленості) на підставі як загальнозначущості, так і принципу здорового глузду, оскільки такі критерії історично мінливі.

Наприклад, у середні віки спалювання інквізицією еретиків мало на меті очистити і вберегти душі відступників від Бога. Таким чи подібним чином сформульована мета і засіб її досягнення цілком вкладалися в прокрустове ложе тодішнього формату здорового глузду й загальнозначущості; проте, з плином часу критерії та одиниці виміру і здорового глузду, і загальнозначущості зазнали істотних змін, тому нині вже ніхто не наважиться зараховувати спалення людей з метою очищення і спасіння душ до засобів, прийнятних як з точки зору здорового глузду, так і з позицій суспільної нормативності. Гільотина – як це не дивно звучить – також мала гуманне покликання: бездоганність її технічного виконання позбавляло засудженого на смерть тривалих мук, які на той час були поширеним явищем, оскільки не кожен виконавець вироків міг відітнути голову з першої спроби.

Попри усталений стереотип, відтинання голови автоматично не позбавляє людину не лише життя, а й емоцій. Принаймні, на деякий час. «Що відбувається з відрубаною головою з точки зору фізіології? Як відомо, серцево-судинна система через кровоносні артерії постачає мозок киснем та іншими речовинами, необхідними для нормального функціонування. Обезголовлювання перериває закриту систему кровообігу, тиск крові швидко падає, позбавляючи мозок притоку свіжої крові. В результаті відсічення голови, в принципі, ніякої травми мозку не завдається, тому він спроможний функціонувати, доки нестача кисню не призведе до непритомності й смерті.

Відомо немало випадків, коли після відтинання голови тіло курки продовжувало рухатися двором упродовж кількох секунд. Голландські дослідники провели дослідження на щурах, які жили ще 4 секунди після декапітації. Свідчення очевидців, а також низка експериментів на тваринах доводять, що після обезголовлювання людина може впродовж кількох секунд залишатись при свідомості; вона спроможна чути, бачити і реагувати. У постреволуційній Франції, де смертні кари відбувалися публічно, кат часто піднімав голову, яка впала в корзину, і глугливо демонстрував її натовпу роззяв. Приміром, у 1793 році після страти Шарлотти Корде, яка зарізала одного з лідерів Французької революції Жан-Поля Марата, за свідченням очевидців, кат, узявши відрубану голову за волосся, відшмагав її по щоках. Раптом обличчя Шарлотти почервоніло і скривилось у гримасі обурення. Так було складено перший документальний звіт очевидців про те, що відрубана гільотиною голова людини спроможна залишатись при свідомості» [9].

Ще одним методологічно істотним принципом і критерієм структуризації смислу є визнання того факту, що смисловий феномен часто буває не стільки *власне смислом*, скільки *резервом смислу*, який можна актуалізувати й розгорнути (акцентувати) в будь-якому напрямку. Це посилює креативний потенціал смислотворення, інституціалізації і нормативістики смислу, робить

процес осмислення гнучким і динамічним, спроможним оперативно й адекватно реагувати на зміни, котрі відбуваються на рівні як індивідуальної, так і соціальної буттєвості [5, с. 99].

Також варто звернути увагу на дослідницькі принципи структуризації дійсності: *індивідуальний* та *надіндивідуальний* (груповий, корпоративний, соціальний, культурний, цивілізаційний, глобалізаційний тощо), які з усією об'єктивністю й закономірністю зумовлюють виокремлення *індивідуального (особистого)* та *надіндивідуального типів смислу*. Особистісний смисл – це переживання суб'єктивної значущості предмета, дії або події, що опинилися в сфері провідного мотиву, індивідуальної акцентованості суб'єкта. Таке поняття концептуально пов'язане з уявленням Виготського про динамічні смислові системи індивідуальної свідомості, які виражають єдність афективних та інтелектуальних процесів. У випадку ж надіндивідуального смислу йдеться про значущість, котра актуальна для надіндивідуального рівня буттєвості, дійсності. Індивідуальний та надіндивідуальний рівень смислотворення поєднує в собі такий міждисциплінарний напрям досліджень, як теорія ігор. Перспективність цієї парадигми підтверджується вже хоча б тією обставиною, що з її лона вийшло декілька лауреатів Нобелівської премії. Показовою є експериментальна розробка під назвою «гра в ультиматум» (*ultimatum game*). Одному з випробовуваних дають деяку суму грошей, скажімо \$10, але з однією умовою: він повинен поділитися частиною грошей з іншим випробуваним, причому другий випробуваний може або погодитися з пропозицією, або відхилити її. В останньому випадку обидва випробовуваних взагалі не отримують грошей. «Якби випробовувані поводити себе відповідно до моделі «*homo economicus*», то один з них (той, який розпоряджається сумою) мав би запропонувати мінімально можливу суму – 1 цент, а другий повинен був погодитися, оскільки навіть 1 цент – це краще, ніж нічого. Однак насправді виявилось, що індивіди здебільшого відхиляють запропоновану суму, якщо та менша однієї третини базової суми (в нашому випадку \$10). Це доводить, що розвинене суспільстві в процесі соціокультурної еволюції сформувало консенсусні норми, згідно з якими прийнято ділитися (в наведеному експерименті вони постають у вигляді відхилення від поведінки «ідеального егоїста»). Дією цього чинника можна пояснити чимало явищ не лише економіки, а й реальної політики та суспільного життя.

Виразною ілюстрацією можуть слугувати компаративні результати експериментів з «грою в ультиматум»: у розвинених країнах (США, Японія, Західна Європа, Ізраїль) пороговий рівень прийняття запропонованої частки виявився однаковим, що віддзеркалює спорідненість уявлень про соціальну справедливість. Коли ж подібні експерименти були проведені серед членів примітивних спільнот Амазонії, то з'ясувалося, що порогова сума, яку випробовувані готові прийняти в якості частини паювання, є істотно нижчою: 20 і навіть 15%. Таким чином, експериментально було поведено, що чим примітивніше співтовариство, тим більшою мірою поведінка його членів наближається до поведінки «*homo economicus*», а не навпаки» [2]. Смисл

коректно визнається кроспарадигмальною реальністю, перетином реального та ідеального, життєвих цінностей та можливостей їхньої реалізації. Як зазначав Віктор Франкл, людина позитивним чином розв'язує для себе питання сенсу життя лише в тому разі, якщо визнає певні цінності. Саме побудова якомога детальніше структурованої ціннісної ієрархії запліднює життєвий простір необхідною смисловою перспективою, доцільністю життя як такого. Зрештою, зовсім не обов'язково, що такий смисл виявиться цілковито автентичним і адекватним життєвим реаліям, але навіть частково хибна і не завжди досконала світоглядна стратегія виявиться ліпшою, ніж абсолютна відсутність будь-яких стратегічних орієнтирів і ціле покладань [3, с. 377].

Необхідність структуризації смислів за принципом ієрархії і субординації зумовлює потребу деяких субстанційних констатацій, а саме: осягнути смисл, зміст та призначення *скінченності* можна лише в контексті *безконечності*. Навіть якщо на рівні розуміння і засвоювання наведеної тези людина потрапляє в скрутне становище, то інтуїтивно вона все-таки завжди солідаризується з подібною точкою зору, способом світобачення і стереотипністю світосприйняття. Прикладів безліч. Зокрема, містика і таїна теорії вічного повернення (відродження, перевтілення) завжди складали альфу і омегу езотеричних пошуків і знахідок; навіть теорія психоаналізу, яка в якості домінуючого інтерпретаційного феномену оперує ідеєю спонтанної сексуальності, не відмовила собі в задоволенні проінтерпретувати смисл будь-якого *скінченного, фізичного й тимчасового* явища в контексті *безконечного, метафізичного й трансцендентного* (особливо це стосується цюріхської школи психоаналізу).

Зокрема, К.-Г. Юнг у «Метаморфозах і символах лібідо» пояснював інцестуальні явища саме *метафізичними* інтенціями подовження *фізичного* життя засобом народження знову й знову (ідея вічного повернення.). Логіка задуму полягала ось у чому: аби народитися вдруге (втретє і т.п), необхідно знову опинитися в утробі матері, а це виявляється можливим лише внаслідок її запліднення, інцесту. Аналогічний стереотип, на переконання К.-Г. Юнга, є цілком придатним для аргументованого пояснення будь-яких випадків кровозмішування. Втім, ні страх і трепет існування (як їх тлумачив С. Кьєркегор), ні жах існування (Л. Шестов), ні бунт існування (А. Камю), ні свобода існування (М. Бердяєв, Ж.-П. Сартр), ні навіть достеменно проаргументована необхідність структуризації смислового простору за принципом ієрархії і субординації не можуть заперечити проблему абсурду існування. Прийнятний вихід полягає лише у *віднайденні* або, принаймні, в *генеруванні логічно й перспективно вмотивованого смислу існування*.

Окрім абсурду як невід'ємного супутника, двійника, alter ego смислу й осмисленості, проблема смислопокладання на сучасну пору загострюється ще й з огляду на істотний нівеляційно-стандартизаційний вплив глобалізаційних тенденцій. Йдеться про надзвичайно поважну небезпеку для структуризації смислів – особливо смислів метафізичного й трансцендентного гатунку. Річ у тім, що глобалізаційна тенденція заперечує доцільність тих смислів, які не

кореспондуються з нею або виходять за межі її потреб. Такий ентропійний принцип, по суті, стоїть на заваді смислотворчої креативності й евристичності. Якщо ж врахувати потужність смислового поля глобалізації в сучасному світі, його детермінативний вплив на становлення й функціонування переважної більшості суспільних сфер, то легковажити зазначеними небезпеками для перспектив смислотворення не варто. На часі обґрунтування універсальної необхідності смислотворчих процедур, які подолають регламентаційні зазіхання глобалізації на універсалізацію і канонізацію спрощених, сприми́тизованих смислових взірців і орієнтирів. [1, с. 322-323].

Епіфеноменом (тобто феноменом, похідним або супутнім деякому домінуючому процесу, явищу чи тенденції) практично будь-якого смислу, осмислення й смислотворення є аспекти модальності, інтенції та мети. Модальність у даному разі слід розуміти насамперед як спосіб: спосіб існування смислу, його становлення, інтерпретування, цілепокладання тощо. Інтенція з'ясовує мотиваційну зумовленість, розчакловує намір і прагнення конкретно-історичного смислопокладання. Що ж стосується мети, то це – необхідний і спроектований результат ініційованого смислу. Поточна мета здебільшого є засобом майбутньої діяльності, а поточний засіб – метою попередньої діяльності. А. Маслоу аргументовано довів, що людина в своєму житті мотивована переважно пошуком і досягненням особистих цілей. Власне, позиціонування по відношенню до «вершинних переживань» (А. Маслоу) і робить життя значущим і осмисленим. Цей тип ідентичності кореспондується з особливим типом особистості, якому притаманна постматеріалістична структура потреб, феномен «людина в пошуках смислу» (В. Франкл), а сенсожиттєвим і цілепокладаючим орієнтиром її постають не матеріальні цінності і життєвий успіх, а життєвий смисл, справедливість і гідність. Коли йдеться про природу індивідуальної та суспільної мотивованості, то можна стверджувати, що людина, за великим рахунком, мотивована майбутнім. Що стосується структуризованої ієрархії цілепокладання й смислотворення, то в загальному вигляді вона має таку послідовність: від *телеології* до *смислотворення*, або ж від *структуризованої мети* до *виявлення міри смислу окремих феноменів буття* [10, с. 190-191].

Висновки. Підводячи підсумок, можна констатувати: М. Фуко був недалекою від істини, коли стверджував, що сучасному соціуму притаманна криза смислової достовірності. П. Тілліх відрекомендував такий стан речей «епохою зруйнованих символів». Справді, усталені століттями нормативи й стереотипи сприйняття суспільної феноменології впродовж другої половини ХХ століття хоч і поступово, однак неухильно втрачали свою достовірність, щоразу більше переходячи у сферу знання не достовірного, а лише ймовірного, евентуального – і не більше.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гирц К. *Інтерпретація культур* / Пер. с англ. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. – 560 с.

2. Джадан И. «Homo economicus» vs. «Homo reciprocans». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://old.russ.ru/politics/20021021-dj.html>.
3. Каган М. С. Философия культуры. – СПб.: ТОО ТК «Петрополис», 1996. – 416 с.
4. Камю А. Бунтующий человек // Сумерки богов. – М. : Прогресс, 1989. – С. 222–318.
5. Келле В.Ж. От эпистемы Мишеля Фуко к матрице культуры / В. Ж. Келле // Человек. 2007. – №3. – С. 93–106.
6. Конотоп Л. Проблема життя та смерті в історії філософії // Визвольний шлях. – К., 1996. – №3. – С. 308–332.
7. Рубинштейн М.М. Жизнепонимание – центральная задача философии // На переломе. Философские дискуссии 20-х годов: философия и мировоззрение. – М.: Политиздат, 1990. – С. 61–72.
8. Уайт Л.А. Понятие культуры // Антология исследований культуры. Т. 1. Интерпретация культуры. – СПб.: Университетская книга, 1997. – С. 17–48.
9. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://lenta-ua.net>.
10. Allport G. W. Scientific Models and Human Morals // Psychol. Rev. – Vol. 54. – 1947. – P. 182–192.

REFERENCES

1. Girts K. Interpretatsiya kultur / Per. s angl. – M.: «Rossiyskaya politicheskaya entsiklopediya» (ROSSPEN), 2004. – 560 s.
2. Dzhadan I. «Homo economicus» vs. «Homo reciprocans». [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://old.russ.ru/politics/20021021-dj.html>.
3. Kagan M. S. Filosofiya kulturyi. – SPb.: TOO TK «Petropolis», 1996. – 416 s.
4. Kamyu A. Buntuyuschiy chelovek // Sumerki bogov. – M. : Progress, 1989. – S. 222–318.
5. Kelle V.Zh. Ot epistemy Mishelya Fuko k matritse kulturyi / V. Zh. Kelle // Chelovek. 2007. – #3. – S. 93–106.
6. Konotop L. Problema zhittya ta smerti v istoriyi filozofiyi // Vizvolniy shlyah. – K., 1996. – #3. – S. 308–332.
7. Rubinshteyn M.M. Zhizneponimanie – tsentralnaya zadacha filosofii // Na perelome. Filosofskie diskussii 20-h godov: filosofiya i mirovozzrenie. – M.: Politizdat, 1990. – S. 61–72.
8. Uayt L.A. Ponyatie kulturyi // Antologiya issledovaniy kulturyi. T. 1. Interpretatsiya kulturyi. – SPb.: Universitetskaya kniga, 1997. – S. 17–48.
9. [Elektronniy resurs] – Rezhim dostupa: <http://lenta-ua.net>.
10. Allport G.W. Scientific Models and Human Morals // Psychol. Rev. – Vol. 54. – 1947. – P. 182–192.

СЕМИКИН, М.А. - кандидат философских наук, доцент кафедры философии Мелитопольского государственного педагогического университета имени Богдана Хмельницкого (Мелитополь, Украина)

ИДЕЯ СМЫСЛА СКВОЗЬ ПРИЗМУ ФИЛОСОФСКИХ ОСНОВ КУЛЬТУРЫ

Смысловая сфера образует фундамент каждого направления философского знания. Культура также немислима вне определенной иерархии смысловых приоритетов. Поэтому вполне закономерно, что философское оперирования культурой в значительной мере отталкивается от некоторой концептуалистики смысла, смысловых основ бытия человека и общества.

Ключевые слова: идея смысла, содержательное разграничение, рефлексия, философские основы культуры, причинно-следственные связи, ценностные приоритеты.

SEMIKIN, MYKHAILO - *Candidate of Sciences (Ph.D.) in Philosophy, Melitopol State Pedagogical University named after Bogdan Khmelnytsky (Melitopol', Ukraine)*

THE IDEAS OF SENSE IN THE LIGHT OF THE PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS OF CULTURE

Semantic field is the foundation for any direction of philosophical knowledge. Culture is also impossible beyond a certain semantic hierarchy of priorities. It is therefore natural that the philosophical approach to culture depends largely on the specific meaning of the concepts, semantic foundations of human existence and society as well.

Keywords: *the ideas of sense, meaningful demarcation, reflection, philosophical foundations of culture, causal relationships, value priorities.*

Стаття надійшла до редколегії 08.01.16

Рекомендовано до друку 13.01.16